

Ilkka Ruostetsaari

Tulevaisuuden tutkimuksen seuran kesäseminaari 24-25.8.2006, Hattula

Suomalainen valtarakenne Pohjoismaisessa vertailussa

Tarkastelen esityksessäni suomalaisia valtarakenteita pohjoismaisen vertailun valossa. Pohjoismainen vertailu on perusteltua maiden samankaltaisen poliittisen kulttuurin ja pitkälti yhteisen historian vuoksi. Voimme tehdä syvällisiä kansallisen tason analyysejä valtarakenteista ja niiden muutoksista, mutta vasta vertaileva tutkimus voi paljastaa sen, mikä kansallisessa valtarakenteessa on ainutlaatuista ja mikä taas on yhteistä monille maille. Pohjoismainen vertailu on mahdollista, koska viime vuosina näissä maissa on tehty paljon valtatumusta. Tanskan parlamentti päätti v. 1997 käynnistää valtatumuksen, mitä inspiroi Norjassa 1970-luvulla ja Ruotsissa 1980-luvulla toteutetut valtatumukset. Tanskan valtaprojekti päättyi 2001. Norjan valtaprojekti työskenteli samanaikaisesti Tanskan hankkeen kanssa ja valmistui syksyllä 2003. Ruotsin valtatumusprojektit päättyivät 1990 ja 2000. Ensiksi mainittu inspiroi omiani Suomen eliittirakenteita tarkastelleita projekteja, jotka valmistuivat 1992 ja 2003. Suomi on ollut valtatumuksen suhteen pahasti jälkijunassa, sillä meillä SA:n tutkimusohjelma käynnistyy vasta vuoden vaihteessa. Omasta tutkimusharrastuksestani johtuen keskityn esityksessäni pääosin eliitteihin. Esitykseni perustuu heinäkuussa politiikan tutkimuksen maailmankongressissa Fukuokassa esittämäni paperiin.

Vertaan Pohjoismaisia eliittirakenteita kolmen ulottuvuuden suhteen, jotka ovat 1) eliitteihin rekrytoitumisen avoimuus, 2) eri eliittiryhmien välisten linkkien tiiviys (vuorovaikutus, asenteellinen yksimielisyys) ja 3) eliittien ja kansalaisten välisten linkkien tiiviys (vuorovaikutus, asenteellinen yksimielisyys). Ensimmäinen kysymys kuuluu, millä tavalla Pohjoismaiset eliittirakenteet ovat muuttuneet näiden ulottuvuuksien suhteen. Toiseksi, klassisen eliittiteorian kysymyksenasettelua seuraten, kuinka monta eliittiä on kussakin Pohjoismaassa. Analyysini perustuu pohjoismaisten valtatumijoiden johtopäätöksiin ja on siten hyvin alustavaa. Ongelma vertailussa on siinä, että pohjoismaisissa eliittianalyyseissä on käytetty hyvin erilaisia muuttujia. Siten muuttujien ollessa erilaisia myös johtopäätökset voivat olla erilaisia, vaikka tutkimuksen kohteena olevat ilmiöt olisivat identtisiä. Onkin selvästikin tarve olemassa ainakin Eurooppalaiselle vertailevalle eliittitutkimukselle, jossa käytetään identtisiä muuttujia. Onneksi pohjoismaissa eliittianalyyseissa eliitit on määritelty hyvin pitkälti samalla tavalla virka-asemien perusteella (positional approach).

Rekrytoituminen eliitteihin

Rekrytoituminen eliitteihin kaikissa Pohjoismaissa noudattaa hyvin samanlaista mallia sukupuolen, koulutuksen, sosiaalisen taustan, syntymä- tai kasvupaikan ja eliittien uusiutumisen osalta. Vaikka naiskansanedustajien osuus on Pohjoismaissa maailman korkeimpia, naisten osuus eliittiasemista on yhä melko matala, 12-23 % (Suomi 13->19%). Tässä suhteessa eri eliittiryhmien välillä on kuitenkin merkittäviä eroja. Poliittisessa eliitissä naisten osuus on suurin 31-40 %, jonka tulevat kulttuuri- ja mediaeliitit (Norjassa kuitenkin järjestöeliitti on kolmanneksi avoin naisille). Sitä vastoin elinkeinoelämän eliitti on kaikista suljetuin naisille (Suomi 4%). Eliitteihin kuuluvat ovat paljon koulutetumpia, yleensä akateemisesti, kuin väestö keskimäärin. Vähintään kolmasosa eliittien jäsenistä on lähtöisin yläluokasta, mikä merkitsee tämän luokan merkittävää yliedustusta väestöön verrattuna. Yläluokkainen tausta näyttäisi olevan yleisin ja työväenluokkainen tausta harvinaisin Ruotsissa. Tässä suhteessa poliittinen ja järjestöeliitti muistuttavat eniten ja elinkeinoelämän ja kulttuurin eliitti vähiten väestön sosiaalista kerrostuneisuutta.

Kokonaisuudessaan pohjoismaiset eliitit ovat melko avoimia eri sosiaalisille ryhmille. Tämä avoimuus on jopa lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Kuitenkin on olemassa muitakin tekijöitä naisten heikon edustuksen ohella, jotka viittaavat päinvastaiseen suuntaan. Pääkaupunkiseudun merkitys eliittien kasvualueena ei ole supistunut, vaan kasvanut, mikä viittaa heikentyneeseen alueelliseen liikkuvuuteen. Edelleen eliittien ”sisäsiittoisuus” eli eliittiaseman periytyminen on merkittävä ilmiö, ainakin Tanskassa ja Norjassa. Tosin sanoen Tanskassa 20 % ja Norjassa jopa vieläkin suurempi osa eliitin jäsenistä on lähtöisin perheistä, jossa ainakin toinen vanhemmista on myös kuulunut eliittiin. Osuus on selvästi pienempi Ruotsissa ja Suomessa.

Missä Pohjoismaassa eliitteihin rekrytoitumismalli on sitten kaikkein avoin? Tähän on lähes mahdoton vastata, koska tutkimuksissa on käytetty hyvin erilaisia sosiaalisia ryhmiä määrittäviä muuttujia. Joka tapauksessa erot ovat pienet Pohjoismaiden välillä.

Eri eliittiryhmien sisäinen ja niiden välinen koheesio

Erojen vähäisyys koskee myös eri eliittiryhmien sisäistä ja niiden välistä koheesiota eli yhtenäisyyttä Pohjoismaissa. Tanskassa poliitikoilla on useita erilaisia vuorovaikutusverkostoja, mutta he ovat hämmästyttävän heikosti integroituneet muihin eliittiryhmiin. Itse asiassa näiden kontaktien tiiviys on vähentynyt. Toisin sanoen poliittisella eliitillä on keskeinen asema Tanskalaisessa yhteiskunnassa, mutta se on suhteellisen eristynyt. Sama eristyneisyys koskee myös taiteilijoita, upseereita ja yllättäen myös päätoimittajia. Edelleen eliittiryhmien uramallit ovat nykyisin suhteellisen suljetut, joskin eliittikierto on lisääntynyt.

Todennäköisesti Norjassa eliittikoheesio on Tanskaa vahvempi. Silti eliittien väliset kompromissit ovat rapautuneet, esim. suhteessa maan EU- ja Nato-jäsenyyteen. Eliittien osallistuminen kansallisiin eliittiverkostoihin tai korporatiiviseen päätöksentekoon ei ole luonut perustaa eliittien väliselle konsensukselle. Vaikka useimpien eliittien välillä esiintyy konsensusta, Norjan valtatutkijoiden havainnot viittaavat myös merkittävään eliittien väliseen vastakkainasetteluun koskien yksityisen ja julkisen, keskuksen ja periferian sekä kasvun ja sosiaaliturvan välistä suhdetta.

Toisaalta liikkuvuus eri eliittiryhmien välillä on luonut perustaa poliittisille kompromisseille. Demokratiaa koskevien käsitysten suhteen norjalaiset eliitit eivät ole voimakkaasti kohesiivisiä, mutta eivät myös hyvin epäyhtenäisiä. Vaikka eliiteillä on omat erityiskiinnostuksen kohteet, samanaikaisesti niillä on identtiset käsitykset monista ajankohtaisista kysymyksistä.

Ruotsissa eliittiryhmien välillä on merkittäviä asenteellisia eroja. Esimerkiksi poliittisen ja businesseliitin asenteet maan EU-jäsenyyttä kohtaan ovat olleet hyvin erilaiset. Silti pääsääntöisesti eliitit ovat olleet suhteellisia lähellä toisiaan useimpien asiakysymysten suhteen. Huolimatta melko pienistä eliittien välisistä näkemuseroista, Ruotsin eliittirakennetta ei voida pitää hyvin kohesiivisenä: yhtäältä yksittäisten asiakysymysten suhteen on olemassa suuria näkemuseroja. Toisaalta erot ovat usein merkittävämpiä eliittiryhmien sisällä kuin niiden välillä.

Ruotsin eliittitutkimuksen johtopäätös on, että maan eliittirakennetta luonnehtii merkittävä homogeenisuus ajattelutapojen suhteen. Tämä ei tarkoita, että eliittien jäsenet olisivat yhtenäisiä mielipiteiltään, vaan päinvastoin erot ovat suuria. Kuitenkin eliittien jäsenet ovat yksimielisiä siitä, mikä mielipiteiden ”kombinaation” pitäisi olla, mikä viitannee yhteisten pluralististen pelinsääntöjen olemnassaoloon. Tässä suhteessa vallitsee laaja konsensus. Yhteenvedonomaaisesti eliittien koheesion suhteen Ruotsia on syytä verrata pikemminkin Norjaan kuin Tanskaan.

Suomessa eliittien koheesio on muuttunut samaan suuntaan kuin muissa Pohjoismaissa. Eliittien muodostama vuorovaikutusverkosto on löyhtynyt sitten 1990-luvun alun ja niiden instituutioiden määrä, joiden kanssa eliitit ovat hyvin tiiviissä vuorovaikutuksessa, on vähentynyt. Toisin sanoen verkoston ydin keskittyi eli siihen kuuluvien toimijoiden määrä supistunut, kun taas kokonaisuutena vuorovaikutusverkosto on hajautunut. Eliitit ovat siten kasvavassa määrin erilaistuneet. Joukkotiedostusväline on selvästi keskeisin instituutio, joka integroi merkittävimmin eliittien vuorovaikutusverkostoa, joskin senkin keskeisyys on vähentynyt. Eliittien vuorovaikutusverkoston ytimen eli sen joukon, johon eliitteihin kuuluvien henkilöiden vuorovaikutus tiiveimmin suuntautuu, muodostavat joukkotiedostusvälineen ohella viisi instituutiota, jotka ovat hallitus, yksityinen yritys, pankki, valtion keskushallinnon virasto ja yliopisto. Kuitenkin vuorovaikutusverkoston fragmentoituminen näkyy siinä, että eri eliittiryhmien muodostaman valtaeliitin vuorovaikutus useimpien instituutioiden kanssa on vähentynyt vuoden 1991 jälkeen. Demokratiaa ja vallan jakautumista koskevien asenteiden osalta eliitit ovat kasvaneet erilleen. Toisin sanoen asenteellinen etäisyys eliittiryhmien välillä on kasvanut sitten 1990-luvun alun.

Kuitenkin, huomioon ottaen, että 1990-luvun alussa eliittien välillä vallitsi Suomessa laaja konsensus, johtopäätökseni on – huolimatta eliittiverkostojen kasvavasta hajautumisesta ja vähentyneestä asenteellisesta yksimielisyydestä, että Suomessa eliittirakenne on yhtenäisempi kuin muissa Pohjoismaissa.

Eliittien ja kansan väliset yhteydet

Eliittien ja kansan välinen yhteys on muuttunut kaikissa Pohjoismaissa. Kollektiivisesta poliittisesta toiminnasta on siirrytty kasvavassa määrin yksilölliseen toimintaan; voidaan

puhua osallistumisen individualisoitumisesta. Kollektiivisten organisaatioiden kuten puolueiden ja ammattijärjestöjen jäsenmäärät ovat supistuneet viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana, mikä on vähentänyt niiden kykyä toimia linkkinä kansalaisten ja vallankäyttäjien välillä. Huolimatta tästä yhteisestä trendistä pohjoismaisten valtatutkimusten johtopäätökset ovat erilaiset eliittien ja kansan välisen suhteen osalta.

Poliittisessa keskustelussa yleisen väittämän mukaan kuilu eliittien ja kansan välillä on kasvamassa. Kuitenkaan näin ei ole asianlaita Tanskassa tanskalaisen valtatutkimuksen mukaan. Tanskalaiset äänestäjät ovat yleisesti kiinnostuneita politiikasta, heillä on siitä tietoa, he ymmärtävät poliittisia asioita, heidän asenteensa ovat kohtuullisen johdonmukaisia ja heidän asenteidensa ja puoluevalintansa välillä on vahva yhteys. Itse asiassa kuilu äänestäjien ja poliittisen eliitin välillä on kaventunut. Poliitikot ja väestö ovat sukupuolen, iän ja koulutuksen suhteen samanlaisempia kuin koskaan aiemmin. Asenteellinen kuilu tanskalaisten poliitikkojen ja kansalaisten välillä on pieni useimmissa asiakysymyksissä suhtautumisen EU:hun ollessa näkyvimmän poikkeuksen. Yksittäiset kansalaiset kokevat itsensä kansalaispätevimmiksi ja vähemmän voimattomiksi kuin aiemmin. Tanskalaisen valtatutkimuksen johtopäätös on ”kaikki on mennyt hämmästyttävän hyvin” eli valtakuilu tanskalaisessa yhteiskunnassa on kaventunut.

Kuitenkaan yleinen johtopäätös kuilun kapenemisesta eliitin ja kansan välillä ei ole suoraviivainen. Tanskalaiset tutkijat myöntävät, että ajoittain kansalaiset kokevat suuren kuilun itsensä ja poliitikoiden välillä samoin kuin poliitikot havaitsevat kuilun heidän ja äänestäjiensä välillä. Vaikka etäisyys eliitin ja kansan välillä voi olla pieni, tyytymättömyys olemassa olevaan etäisyyteen voi siitä huolimatta olla kasvanut.

Norjan valtatutkimuksen kansalaisyhteiskuntaa koskeva johtopäätös on tanskalaisten tutkimusta paljon negatiivisempi: demokraattinen komentoketju äänestäjästä julkiseen valtaan on rapautumassa. Puoluejohdon rekrytointipohja kutistuu kun puolueiden kokonaisjäsenmäärä on vähentynyt puolella vuosikymmenessä. Äänestysaktiivisuus supistuu koko ajan, varsinkin paikallisvaaleissa. Luottamus poliitikkoja kohtaan lähestyy sitä matalaa tasoa, joka on ollut normaali monissa teollistuneissa maissa jo pidempään. Kunnanvaltuustot ovat kasvavassa määrin valtion ohjailun kohteena standardoitujen hyvinvointipalveluiden tuottajina. Samaan aikaan - kuten Tanskassa - maanlaajuiset joukkojäsenyyteen perustuvat

kansalaisliikkeet ovat heikkenemässä, kun taas ad hoc -aktivismi, naapurustoryhmät ja harrastusjärjestöt ovat kasvussa.

Päinvastoin kuin Tanskassa, Norjassa asenteellinen kuilu eliitin ja väestön välillä on kasvanut. Norjan valtatutkimus väittää, että asenteellinen ero on merkittävä, vaikkakaan se ei ole suunnaton taloudellisten resurssien jakautumisen suhteen. Kuitenkin eliittien ja kansan välisen vallanjaon suhteen kuilu on dramaattinen.

Ruotsissa eliittien ja kansan välillä on melko vahva polarisaatio tietyissä kysymyksissä. Kuitenkin tämä on pikemminkin poikkeus kuin sääntö. Useimpien testattujen väittämien suhteen erot ovat vähäisiä ja eliittiryhmät eivät sijaitse systemaattisesti samalla puolella suhteessa väestöön. Ero ”huipulla” ja ”alemmilla tasoilla” olevien ihmisten välillä on tavallisesti melko vähäinen. Ruotsalainen valtatutkimus päättelee, että tulokset eivät tue arvokonfliktin olemassaoloa eliitin ja kansan välillä. Sitä vastoin voidaan puhua pikemminkin todellista maailmaa kuin arvoja koskevista eroista.

Yhteys syötteistä tuotoksiin, vaaleista politiikkaan on Ruotsissa osittain hämärä, osittain poikki. Valtion yhtenäisyys organisaationa on heikentynyt. Se ei ole enää väline poliittisille puolueille ohjata ja muuttaa yhteiskuntaa. Ruotsalaiset valtatutkijat puhuvat vahvan valtion hajoamisesta. Puolueiden rooli politiikkaorientoituneen ideologian ja aatteiden pääasiallisina tuottajina on tullut haastetuksi. Ruotsalainen demokratia näyttää yhä enemmän yhteiskunnalta, jossa valtio päättää, mitä ihmisten pitäisi ajatella ja tehdä.

Suomessa asenteellinen ero eliittien ja kansan välillä on kasvanut sitten 1990-luvun alun suhtautumisessa demokratian toimivuuteen. Sitä vastoin eliitit ja kansalaiset ovat siirtyneet lähemmäksi toisiaan mitä tulee käsityksiin vaikutusvallan jakautumisesta yhteiskunnassa. Kuitenkin, kun tarkastellaan käsityksiä instituutioiden vaikutusvallassa tapahtuneista muutoksista, eliitit ja väestö ovat etäänntyneet toisistaan 1990-luvun alun jälkeen.

Vaikka ei ole yksiselitteistä verrata Pohjoismaita eliittien ja kansan asenteellisen etäisyyden suhteen, se näyttäisi olevan kapein Tanskassa, jonka tulevat järjestyksessä Ruotsi, Norja ja Suomi. Esimerkiksi Suomessa eliitin ja kansalaisten asenteellinen etäisyys EU-politiikassa on yksi Euroopan suurimmista, ellei jopa suurin.

Lopuksi pohjoismaisia valtarakenteita voidaan verrata eliittirakennetytologian avulla (Kuvio 1)

Kuvio 1: Eliittirakennetytologia

		YHTENÄISYYDEN ASTE	
		suuri	pieni
AVOIMUUDEN ASTE	pieni	Ekslusiivinen eliittirakenne	Segmentoitunut eliittirakenne
	suuri	Inklusiivinen eliittirakenne	Fragmentoitunut eliittirakenne

Eliittien avoimuuden eli rekrytaatiopohjan suhteen kaikki Pohjoismaat voidaan sijoittaa puoliväliin ”pienen” ja ”suuren väliin”. Maiden väliset erot ovat pienet, ja eliittien avoimuus on kasvanut kaikissa Pohjoismaissa.

Eliitin yhtenäisyyden (eliittien välinen koheesio + yhteydet eliittien ja kansan välillä) pohjoismaiset valtarakenteet voidaan sijoittaa kolmeen ryhmään. Yhtenäisin on Suomi, jonka jälkeen tulevat tässä järjestyksessä Norja ja Ruotsi Tanskan ollessa vähiten yhtenäisin. Typologian termein suomalaista eliittirakennetta voidaan pitää inklusiivisena (oikeastaan ekslusiivisen ja inklusiivisen välimaastossa), kun taas tanskalainen on lähinnä fragmentoitunut. Norja ja Ruotsi sijaitsevat inklusiivisen ja fragmentoituneen tyyppin välillä.

Eliittien lukumäärä

Tanskan eliittitutkimuksen yleinen johtopäätös on, että tanskalaiset eliitit ovat kasvaneet erilleen 1900-luvun aikana. Eliitit ovat eriytyneet toisistaan, mutta muistuttavat enemmän väestöä, vaikka ne eroavat merkittävästi väestöstä esim. sukupuolen, koulutuksen ja sosiaalisen taustan osalta. Kolme keskeistä eliittiryhmää, jotka koostuvat valtion virkamiehistä, elinkeinoelämästä ja poliitikoista, toimivat verrattain erillään toisistaan. Formaalin vuorovaikutusverkosto sekä eliittien välillä että eliittien ja muun yhteiskunnan välillä on heikentynyt. Eliittirakenteen koheesio on heikentynyt eli eliitit ovat muuttuneet entistä autonomisemmiksi. Vaikka eliittien avoimuus kasvanut, rekrytointimalli on yhä suljettu.

Tanskalaisten johtopäätös oli, että 1990-luvun lopussa maassa ei ollut yhtä valtaeliittiä, kuten Suomessa 1990-luvun alussa eikä kahta kilpailevaa eliittiä, kuten Ruotsissa 1980-luvun lopulla, vaan useita enemmän tai vähemmän autonomisia eliittejä. Edelleen Tanskassa ei ollut selviä merkkejä segmentoitumisesta eli sellaisten foorumeiden olemassaolosta, jotka kytkisivät elinkeinoelämää, järjestöjä ja virkamiehiä institutionaalisesti yhteen mikä oli omaista Norjalle 1970-luvun lopulla. Tanskalainen eliittirakenne on siten suhteellisen hajautunut. Tanskalaiset eliitit olivat yhtenäisempiä ja samanlaisempia 1960-luvulla kuin aiemmin 1930-luvulla ja myöhemmin 1990-luvulla.

Ruotsin valtatutkimuksen sosiaalista taustaa ja sukupuolta koskevat havainnot osoittivat, että ruotsalainen valtarakenne muodostui suhteellisen erillisistä sfääreistä. Valtarakennetta dominoi kaksi eliittiä. Yhtäältä jako kahteen eliittiryhmään rakentuu työväenliikkeen ja porvarillisuuden pohjalle, toisaalta se perustuu eroihin yhteiskuntapolitiikan sektoreiden, lähinnä politiikan ja elinkeinoelämän välillä. Siten Ruotsia hallitsee kaksi merkittävää valtablokkia, taloudellinen valta ja poliittinen valta, joiden välillä on vähän keskinäisiä yhteyksiä. Eliittien suhtautumista moniin yhteiskunnallisiin kysymyksiin luonnehtii heterogeenisuus, ts. eliittien yhtenäisyys on vähäistä. Toisaalta eliittien ja kansan välillä ei ole leveää asenteellista kuilua. Kun nämä ruotsalaisen eliittitutkimuksen johtopäätökset on niinkin kaukaa kuin 1990-luvun alusta, niitä ei voida suoraan verrata uudempiin pohjoismaisiin eliittitutkimuksiin. Kuitenkin uudemman ruotsalaisen valtatutkimuksen perusteella on ilmeistä, että etäisyys eliittien ja kansan välillä on leveämpi Ruotsissa kuin Tanskassa.

Norjalainen eliittitutkimus ei tue sen enempää yhden kuin kahden eliitin olemassaoloa, joten kuva koherentista eliitistä ei ole ajankohtainen. Kuitenkaan ei ole riittävää tyytyä puhumaan ”useista” tai ”monista” eliiteistä ilman tarkempaa määrittelyä. Norjassa löytyy todisteita sekä eliittirakenteen fragmentoitumisesta että integraatiosta. Toisin sanoen havainnot viittaavat yhtenäisyyden ja epäyhtenäisyyden yhdistelmään suhtautumisessa moniin merkittäviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Norjalaisen konsensuksen ydin koostuu demokratiasta ja demokraattisesta hallitsemistavasta. Yleinen luottamus keskeisiin instituutioihin on vankkaa. Poliittiset ja yhteiskunnalliset kompromissit koskevat näitä yhteisiä käsityksiä. Samana aikana eliittiryhmillä on omia erityisintressejä ja ydinasioita. Yhteenvedonomaaisesti norjalaista valtarakennetta kuvaa merkittävä määrä eliittipluralismia.

Muutokset suomalaisessa eliittirakenteessa 1990-luvun alun jälkeen ovat kulkeneet samaan suuntaan kuin muissa Pohjoismaissa. Avoimuus on kasvanut mutta koheesio on heikentynyt. Eliittirakenteen hajautumisestakin on merkkejä. Eliittiryhmien väliset vuorovaikutusverkostot ovat löystyneet, joskin ydintoimijoiden määrä supistunut. Vaikutusvallan jakautumista ja demokratian toimivuutta koskevien näkemysten suhteen eliittiryhmät ovat etääntyneet toisistaan. Yhteenvedonomaaisesti eliittien väliseen konsensukseen on ilmestynyt säröjä; suomalaiset eliitit ovat erilaistumassa. Toisaalta asenteellinen yksimielisyys eliittien ja kansan välillä on vähentynyt 1990-luvun alun jälkeen.

1990-luvun alun jälkeiset yhteiskunnalliset murrokset eivät merkittävästi muuttaneet suomalaista poliittista kulttuuria. Päinvastoin suuria projekteja, kuten laman hoitoa ja EU-jäsenyyttä hoidettiin vankassa konsensushengessä ilman, että ne olisivat puoluepolitisoituneet. Päinvastoin uusliberalistinen ajattelu hiipi Anu Kantolan termin ”kissantassuin” kaikkiin puolueisiin. Suomessa ei voidakaan puhua kahden dominoivan valtablokin tai usean kilpailevan eliitin olemassaolosta. Elinkeinoelämä ja työväenliike ovat osa laajempaa sosiaalista verkostoa, joka on verraten tiivisti yhteenkytkeytynyt. Valtionyhtiöt ja osuustoiminnalliset yritykset ovat näytelleet merkittävää roolia Suomen taloudessa ja samalla kytkeneet vasemmistopuolueita ja poliittista keskustaa elinkeinoelämään, josta ei siten ole Ruotsin tapaan muodostunut porvarillista sfääriä.

Edelleen suomalainen parlamentaarinen hallitsemistraditio on oleellisesti poikennut muista Pohjoismaista. 1980-luvun alkupuolelta lähtien Suomea on hallittu enemmistöhallitusten avulla, meillä kun ei ole ollut yhtä hegemonista puoluetta Ruotsin sosiaalidemokraattien tapaan. Hallituskoalitiot ovat ylittäneet perinteisesti vasemmisto-oikeisto –jaon, mikä esim. Ruotsissa on yhä ylittämätön.

Merkittävä havainto sekä ruotsalaisessa, norjalaisessa että tanskalaisessa valtatutkimuksessa on korporatistimin rapautuminen. Työmarkkinajärjestöt ovat menettäneet asemiaan politiikan valmisteluelimissä ja samalla vaikutusvaltaansa suhteessa hallitukseen. Vaikka Suomessakin työehdoista sopimista on siirtynyt varovasti työpaikkatasolle, meillä ei voida puhua työmarkkinajärjestöjen aseman näkyvästä heikkenemisestä. Hallituksen, palkansaajien ja työnantajien välinen tupokonsensus ei ole oleellisesti rapautunut. Ammatillisen työväenliikkeen läheiset yhteydet poliittiseen työväenliikkeeseen, varsinkin vaalien

yhteydessä ovat pönkittäneet sen asemaa. Keskustalaista etujärjestökritiikkiä ovat puolestaan laimentaneet puolueen kovat kokemukset työreformista.

Ruotsissa eliittien väliset yhteydet henkilötasolla ovat vähäiset ja eliittien välistä keskustelua, joskus niiden sisäistäkin käydään julkisesti. Joukkotiedotusvälineet näyttelivät tärkeää välittäjän roolia tässä keskustelussa. Sitä vastoin Suomessa eliittien välistä keskustelua käydään etupäässä julkisuuden ulkopuolella, usein epävirallisissa keskusteluryhmissä. Tämä käytäntö edistää eliittikonsensuksen ylläpitämistä kun media ja suuri yleisö ei pääse lyömään säröjä eliittien välille. Ylipäänsä epävirallisilla henkilötason yhteyksillä on tärkeä rooli suomalaisten eliittien välisessä vuorovaikutuksessa.

Kokonaisuudessaan keskinäinen kilpailu suomalaisten eliittien välillä on suhteellisen vähäistä. Meikäläinen eliittirakenne vastaa siten paremmin inklusiivista (osin jopa eksklusiivista) kuin fragmentoitunutta eliittirakennetta, joskin vähenevässä määrin. Siten voidaan yhä puhua yhden valtaeliitin olemassaolosta Suomessa. On ilmeistä, että tulevaisuudessa meikäläinenkin eliittirakenne hajautuu kasvavassa määrin, toimijoiden väliset yhteydet löystyvät. Kollektiivinen poliittinen osallistuminen korvautuu kasvavassa määrin individualisoituneella ad hoc –osallistumisella. Globalisaation edetessä epäviralliset henkilötason yhteydet ei ole enää samassa määrin toimiva eliittitason vuorovaikutusmalli, kun politiikan teko ja vallankäyttö siirtyy kasvavassa määrin kansanvälisille areenoille ja ulkomaisen omistuksen määrä suomalaisessa elinkeinoelämässä kasvaa. Kun julkinen valta voi deregulaation ja kilpailun esteiden purkamisen seurauksena säädellä yhä vähäisemmässä määrin globalisoituvaa taloutta, perinteiset eliittitason vuorovaikutusmallit hajoavat vääjäämättä. Tilalle voi syntyä uusia eliittien kansainvälisiä vuorovaikutusverkostoja, joita toki on jo olemassakin.

Lähde: Ilkka Ruostetsaari: 'Nordic Elites in Comparative Perspective. International Political Science Association (IPSA) XX World Congress, Fukuoka, Japan, 9th – 13th July, 2006.